

Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieks Māris Kūlis akcentē iekšējos draudus, ko Latvija sagādā sev pati, nespējot formulēt, kāda 21. gadsimtā ir tās nacionālā identitāte.

teksts / Dita Arāja
foto / Ieva Leiniša, LETA

DROŠĪBAS NEKAD NAV PAR DAUDZ

Eiropa patlaban ir vāja, jo atrodas krēslas zonā, kad vecās idejas vairs nav dzīvotspējīgas, bet jaunās vēl nav dzimušas

«Pat ja šķiet, ka ir droši, nekad uz to nevajag paļauties,» saka Latvijas Universitātes (LU) Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieks Māris Kūlis. Viņš pēta starpkultūru attiecības un mūsdienu islāmismu, džihādismu un terorismu un savu pētījumu atziņas ir apkopojis grāmatā *Terorisma krustugunīs. Islāma valsts*. Taču M. Kūlis uzskata, ka mūsdienās Latvijai jārēķinās ne tikai ar ārējiem, bet arī iekšējiem draudiem, ko sev radām paši, jo neesam izdomājuši un definējuši, kāda būs Latvijas identitāte 21. gadsimtā.

INFORMĀCIJAI

__Īpaši ir atbalstāmi pētījumi un inovācijas, kas fokusējas uz latviešu valodas nacionālā korpusa izveidi un nodrošina tā pārneši nacionāli un starptautiski pieprasītu valodas produktu radīšanai (t. sk. runas tehnoloģiju izstrādei, mašintulkošanai, mācību materiāliem u.c.).

__Nākotnē reģioni un valstis, kas nostiprinās un attīstīs savu savdabīgo identitāti, iegūs svarīgu salīdzinošo priekšrocību globālajā sacensībā.

AVOTS: AVOTS: PĒTĪJUMS LATVIJAS SABIEDRĪBAS, TAUTSAIMNIECĪBAS UN ZINĀTNES ATTĪSTĪBAI AKTUĀLIE JAUTĀJUMI, TO NĀKOTNES ATTĪSTĪBAS TENDENCES UN IESPĒJAS

Cīņa pret Rietumu invāziju

Kaut arī gribētos domāt, ka pasaule pēc 20. gadsimta diviem postošajiem pasaulē karam ir mainījies un kļuvusi gudrāka, tomēr mūsdienās ārkārtīgi droši justies nevaram. To mums atgādina dažādas indikācijas — drošības apdraudējumi, kas saistās gan ar mūsu kaimiņvalstīm, gan Tuvajiem Austrumiem un vēl tālākām valstīm. «Paaudzes, kas piedzīvojušas 20. gadsimta karus, aiziet, jaunas nāk vietā, un entuziasms žvadināt ieročus pieaug,» saka M. Kūlis.

Kopš 2001. gada 11. septembra, kad ar vēl nebijuša mēroga teroraktu starptautiski sevi pieteica Osamas bin Ladena vadītā *Al Qaeda*, pasaule piedzīvojusi virkni mazāka apjoma teroristu uzbrukumu, kas pēdējā laikā īpaši notikuši Eiropā. «Radikālo islāmistu viens no karogiem ir cīņa pret Rietumu kultūras invāziju un vēlmi padarīt islāmu par tādu kā «hobiiju». Tas viņiem ir nepieņemami tik ļoti, ka ir jāņem rokās ieroči,» skaidro M. Kūlis. Viņš stāsta, ka viens no 20. gadsimta ietekmīgākajiem radikālā islāma un džihādisma garīgajiem tēviem Saīds Kutbs (*Sayyid Qutb* (1906—1966)) pēc Amerikas Savienoto Valstu (ASV) apmeklējuma atskārtis, ka, viņaprāt, Rietumi ir morāli kropli un degradējušies, un jādara viss, lai Rietumu sabiedrībai neļautu ietekmēt islāma valstis. Proti, Rietumu demokrātijās pastāvēt «šizofrēniskais sekulārisms» — reliģijas nošķirums no valsts —, un Saīds Kutbs uzskatīja, ka Austrumu valstīs kaut ko tādu pieļaut nedrīkst, jo islāms un vara, politika ir kaut kas absolūti vienots. «Līdz ar to karš pret Rietumiem tiek saprasts kā aizsardzības karš,» rezumē Māris un, atgādinot par karadarbību savulaik Irākā, piebilst — nav jau tā, ka liberālo un demokrātisko Rietumvalstu valdībām nav nekādas lomas notikumos Tuvajos Austrumos.

Ja savulaik *Al Qaeda* par savu ienaidnieku pasludināja ASV, tad Islāma valsts uzbrukumus raida Eiropai, kur laiku pa laikam nogrand sprādzieni un nejaušus garāmgājējus ielās taranē auto. M. Kūlis stāsta, ka

islāmistu stratēģis Abu Musabs al Suri aicina atbrīvoties no «Tora Bora mentalitātes» jeb bin Ladena domāšanas, kuras pamatā ir organizācijas piramīdveida struktūra un plaša mēroga uzbrukumi iedomātajām ienaidniekvalstīm, pamatā ASV. Abu Musabs al Suri uzskata, ka šāda struktūra vairs nestrādā un ir jāveido jauna — «franšizes tipa» mazās «šūniņās», kas laiku pa laikam dažādās vietās un laikos veic nelielus uzbrukumus, lēnītēm terorizējot iedomāto ienaidnieku. «Izskatās, ka teroristiskā kustība šodien dodas šajā virzienā. Izsaku bažas, ka mazie uzbrukumi varētu turpināties vai pat pieaugt,» teic M. Kūlis.

Ar nošaušanu nepietiek

Lai arī Islāma valsts ir zaudējusi teritoriju un kā «valsts» vairs nepastāv, taču kā teroristiska organizācija tā nekur nav zudusi un no materiālās pasaules pārceļo uz digitālo vidi, kur ir iespējams ērti izpausties. M. Kūlis stāsta par kādu notikumu, ko uzzinājis, lasot *New York Times*. Kāda amerikāņu meitene vēlējusies konvertēties islāmā, un šai ceremonijai bijuši nepieciešami divi liecinieki, kuru reālajā dzīvē trūcis, taču izeja atrasta — liecinieki sameklēti *Twitterī*, un jaunā sievietē pārgājusi islamticībā, izmantojot virtuā-

lo realitāti. Minētais tikai apliecina, ka Rietumvalstīm arvien nopietnāk jādomā par kibernetisko drošību un tas, visticamāk, līdz nesīs arī ierobežojumus šo valstu sabiedrībām, kas pieradušas pie vārda brīvības un dažādām pašizpausmēm.

Taču internets ir tikai viena no iespējām, ko izmanto teroristiskās organizācijas. M. Kūlis īpaši akcentē mediju lomu terorisma izplatībā: «Starp medijiem un teroristiem pastāv sava veida «demoniska laulība» — medijiem vajag pēc iespējas skandalozākas ziņas, lai piesaistītu pēc iespējas lielāku auditoriju un līdz ar to — reklāmdevējus, un teroristi diemžēl ir uzķēruši šo Rietumu sabiedrības vājību. Ja grib tikt garām «ārkārtīgi svarīgajām» ziņām par Kimas Kardašjanas dibena apmēriem, tad nevar nogalināt vienu cilvēku, bet vajag vismaz desmit. Un nevar vienkārši nošaut — vajag nogriezt galvu, jo to Rietumu mediji ņems pretim. Tas ir absurds, bet tā tas diemžēl ir.»

Eiropas valstis gan akcentē, ka terorakti eiropiešus nespēj iebaidīt, tomēr M. Kūlis saka — Rietumu sabiedrību šokē pašnāvnieku aspekts, jo pie mums nāve tiek uzskatīta par kaut ko atsvešinātu, bet, ja cilvēki ir ar mieru atņemt sev dzīvību idejas vārdā, tad mums nav, ko viņiem teikt. Ja tu uzspridzināsies, mēs tevi nošausim? Bet tas nestrādā. Un Rietumi nesaprot, ko iesākt ar pašnāvniekiem. «Mēs dzīvojam savā pārticības burbulī, un te pēkšņi kāds iznīcina mūsu dzīvesveidu — tas ir ļoti traumatiski un terorismu padara par biedējošu draudu,» saka Māris. Taču viņš arī uzsvēr, ka Islāma valsts propagandā tikai aptuveni 1—2% ir ekstrēmās vardarbības attēlojums, ko pārņem un tālāk tirāžē Rietumvalstu mediji. Lielākā propagandas daļa ir vērsta uz iekšieni, uz islāmticīgajiem.

Neskaidrais Latvijas ceļš

Domājams, Latvija pagaidām nav nokļuvusi teroristu redzeslokā, jo *Islāma valsts* propagandas materiālos, kur ar karogiem atzīmētas valstis, ko *Islāma valsts* uzskata par savām ienaidniecēm, Latvijas sarkanbaltsarkanais karogs nav atrodams,

stāsta M. Kūlis. Viņaprāt, Latvijas iedzīvotāji vēl gadus 10—20 var dzīvot mierīgi, jo teroristi savus uzbrukumus varētu raidīt pret lielajām Eiropas valstīm. Taču pētnieks akcentē, viņaprāt, kādu citu svarīgu aspektu — iekšējās draudus, ko Latvija sagādā sev pati, nespējot formulēt, kāda 21. gadsimtā ir tās nacionālā identitāte. «Eiropas Savienība patlaban atrodas interesantā brīdī, kad vecās idejas vairs nav dzīvotspējīgas, bet jaunās vēl nav dzimušas. Piemēram, sociologs Zigmunds Baumans šo problēmu raksturo ar terminu *interregnum*, kas apzīmē neskaidrību māktu laiku starp diviem valdniekiem. Ko mums iesākt? Šādā neskaidrības mirklī Eiropa un Latvija ir vājas — valstis pašas nezina, ko vēlas, un to aizstāj ar jaunu somu, kurpju un *gadžetu* pirkšanu, domājot — pirsim jaunas mantas, veicināsim ekonomiku un būs labi. Bet man ir pārliecība, ka bez lielajām idejām neviena sabiedrība nav spējīga pastāvēt, īpaši, ja blakus ir lielās valstis, kam ir idejas, ideoloģijas, kas šīm sabiedrībām liek vēlēties konkrēti rīkoties,» uzskata M. Kūlis.

Viņaprāt, tā kā Eiropas Savienība (ES) tomēr primāri ir bāzēta uz ekonomisko sadarbību, tās valstu iedzīvotāju apziņā tā arī nav iedzīvojusies ideja «visi dažādi, visi vienlīdzīgi», ko pierāda gan nesenais Lielbritānijas lēmums izstāties no ES, gan arī sakāpinātās nacionālisma izpausmes dalībvalstīs, piemēram, Francijā un Polijā.

Zinātnieks uzskata, ka Latvijai ir jāformulē un jāizlemj, uz kādu attīstības modeli tā virzās. Piemēram, vai atbalstām saplūšanu ar ES un mūsu mērķis ir federatīva Eiropas valsts, vai arī gribam saglabāt Latviju kā kultūras ziņā neskaru valsti Eiropā. «Naivas ir fantāzijas, ka mēs būsīm kā tilts starp ES un Krieviju, Rietumiem un Austrumiem, — ne ES, ne Krievija to nepieļaus,» ir pārliecināts LU Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieks un uzskata, ka, formulējot lielo Latvijas attīstības ceļa vīziju, valsts institūcijām talkā būtu jāsauc Latvijas domātāji, mākslinieki, literāti — tas būtu humanitāro zinātņu ieguldījums valsts nākotnes veidošanā. Līdz šim gan viņš nav manījis, ka politiķiem būtu vēlme formulēt lielās nākotnes idejas, jo Latvijas politika vērsta uz īstermiņa pragmatismu.

Kādu ceļu Latvijai izvēlēties? To nav tik viegli pateikt. M. Kūlis novērojis, ka Austrumeiropas valstis acīmredzot sāpīgās vēsturiskās pieredzes dēļ vēlas saglabāt savu kultūru, taču, šķiet, zūd vēlme pēc savas valsts, jo pasaule kļūst savstarpēji saistītāka, globalizētāka. «Ja sabiedrībai ir vēlme saglabāt valodu un kultūru, kamēr

Pavirša attieksme

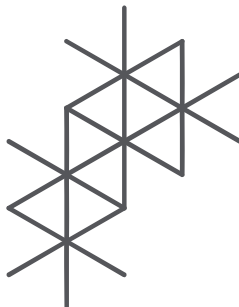
JĀNIS GRABIS

Rīgas Tehniskās universitātes Datorzinātnes un informācijas tehnoloģijas fakultātes profesors

Par spiti tam, ka kiberdrošības jautājums ir publiski plaši apspriests, cilvēki tomēr vēl nav īsti izjutuši kiberdrošības riskus un sabiedrības attieksme pret šiem jautājumiem ir pavirša. Spilgts piemērs tam ir nesenais gadījums ar nolaupītajām parolēm — vēl joprojām cilvēki lieto primitīvas paroles, kuras viegli atšifrēt. Šādas attieksmes pamatā varētu būt tas, ka pašlaik kibernetizācija radītie zaudējumi ierindas cilvēkiem ir salīdzinoši mazi. Attieksme mainītos, ja, piemēram, ik mēnesi no bankas konta pazustu konkrēta naudas summa. Tad sāktu domāt par kiberdrošību.

Otrs aspekts — demokrātiskai sabiedrībai nav priekšmeta, kur jāvelk robeža un kad uz pārkāpumiem digitālajā vidē jāsāk atbildēt ar reālu spēku. Vai tas varētu būt brīdis, kad kibernetizācija sabojā datu centrus, infrastruktūru? Pagaidām šī robeža nav zināma, taču mēs to varam sasniegt ļoti strauji. Labā ziņa gan ir tā, ka mūsdienās liela vēriba tiek pievērsta noturīgu sistēmu izstrādei. Tās ir sistēmas, kas spēj laicīgi diagnosticēt un novērst kiberdraudus, un pretdarboties tiem. Ideālā scenārijā tie, kuri vēlas izplatīt viltus ziņas, ielauzties serveros, «atsistos» pret noturīgās sistēmas barjeru un vēl saņemtu «prettriecienu».

Noturīguma īpašības ir jāparedz jau informācijas tehnoloģijas risinājuma izstrādes laikā, jo to pievienošana esošajai sistēmai ir sarežģīta un mazefektīva. Vispirms, protams, šādas sistēmas ievieš kritiskajās sistēmās un militārajā jomā, un pēc tam, iespējams, tās sāks plaši ieviest arī uzņēmumi un privātpersonas. Vienīgi jāreķinās, ka šādas sistēmas ir drošas un attiecīgi arī to cena būtiski sadārdzināsies.

tas iespējams, to būtu derīgi darīt, bet es negribētu atbalstīt karojošo izolacionismu, jo tas var novest pie ļaunām sekām,» saka M. Kūlis. Viņaprāt, ir jāmeklē veidi, kā saglabāt kultūru, vienlaikus pieņemot un cienot arī citus cilvēkus. Taču nekad nevajadzētu par zemu novērtēt starptautiskos notikumus. «Arī pagājušā gadsimta 20—30. gados cilvēki ņēma kredītus, būvēja mājas, domāja — būs nākotne, bet sākās postošākais karš 20. gadsimta vēsturē,» saka M. Kūlis, atgādinot, ka drošības nekad nevar būt par daudz. ●